

Основні проблеми ефективного функціонування харчової промисловості України¹

Харчова промисловість є стратегічно важливою галуззю національного господарства, від якої залежить добробут українського народу. Зважаючи на місце і роль галузі для економічного й соціального розвитку суспільства, її розширене прискорене відтворення – одна з найголовніших передумов подолання кризових явищ і досягнення сталого економічного зростання. Ефективне економічне зростання країни вимагає розв'язання стратегічного завдання створення потужної харчової індустрії для задоволення потреб внутрішнього та зовнішнього ринків у продовольстві, забезпечення продовольчої безпеки держави, формування потужного експортного потенціалу, збільшення валютних і бюджетних надходжень.

Рецензована монографія являє собою результати досліджень теорії й практики з найактуальніших проблемних напрямів економіки перехідного періоду, її мета – визначення ролі харчової промисловості як одного з локомотивів економічного зростання та модернізації економіки, здатної розв'язувати пріоритетні завдання щодо розвитку виробництва продукції з високою доданою вартістю в умовах посиленних економічних трансформацій, а також визначення шляхів і напрямів підвищення ефективності галузі.

Проведене авторами дослідження дає змогу визначитися щодо принципово важливих теоретико-методологічних питань розвитку харчової промисловості в умовах перехідної економіки. Ними досліджено стан виробництва, виявлено позитивні й негативні його тенденції, визначено перелік актуальних завдань розвитку галузей харчової промисловості.

У науковому виданні основний акцент зроблений на збалансованому підході щодо ефективності функціонування харчової промисловості як триєдиного комплексу виробничої, інноваційної та кадрової її складових. Велику увагу автори приділяють розкриттю й узагальненню особливостей, тенденцій і закономірностей та структурно-динамічних зрушень у розвитку харчової промисловості України; шляхів її зростання на тлі активізації інноваційно-інвестиційних процесів щодо забезпечення ефективного розвитку харчової індустрії й формування ринкового організаційно-економічного механізму управління нею.

Найвагомішими оцінками перспектив розвитку харчової промисловості є: потенціал зростання галузі, стабільність попиту на продукцію і фактори, що зумовлюють його коливання в коротко- та довгостроковій перспективі; ступінь невизначеності майбутнього галузі й пов'язана з цим оцінка ризику інвестицій, конкурентоспроможність галузі як на внутрішньому, так і на зовнішніх продовольчих ринках. Конкурентоспроможність галузі передбачає наявність раціональної галузевої структури, наявність та ефективність функціонування підприємств-лідерів у галузі, налагоджену й прогресивну дослідно-конструкторську і виробничо-технологічну базу, гнучку галузеву інфраструктуру, відпрацьовану систему науково-технічного, виробничого, матеріально-технічного та комерційного співробітництва на галузевому рівні й на рівні міждержавного співробітництва. Іншою важливою умовою підвищення конкурентоспроможності є якісний і продуктивний потенціал його працівників. Соціально-економічна ефективність підвищення рівня якості та конкурентоспроможності продукції, що виробляється підприємствами, полягає не тільки у поліпшенні якості самої продукції, але й забезпе-

¹ Дейнеко Л.В. Харчова промисловість України: ефективність використання виробничих ресурсів і кадрового потенціалу / Л.В. Дейнеко, Е.І. Шелудько ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». – К., 2013. – 120 с.

чується якісною та кваліфікованою працею працівників галузі.

Підприємства харчової промисловості, незалежно від специфіки виробництва, стикаються нині з нагальною необхідністю у новітніх технологіях і устаткуванні. Ця тенденція істотним чином посилилася після вступу України до СОТ. Жорсткі умови виходу на світовий продовольчий ринок передбачають дотримання технічних умов виробництва продукції, стандартизації та контролю над її якістю й потребують прискореного переходу харчової промисловості України на інноваційну модель розвитку. Використання інноваційних розробок дає в цих умовах можливість підвищити продуктивність, поліпшити якість продукції, розширити свої ринки збуту і збільшити конкурентоспроможність продукції, оптимізувати роботу персоналу, мінімізувати вплив людського чинника на якість готового продукту та, як результат, тим самим підвищити ринкову вартість виробництва в цілому.

Авторами здійснена поглиблена оцінка стану матеріально-технічної бази харчової промисловості, детально висвітлено організаційно-економічні аспекти інноваційної діяльності за класифікаційними ознаками й видами. Цікавим є наведений у цій частині дослідження матеріал щодо науково-технічного прогресу в галузях харчової промисловості та запровадження його досягнень. Автори справедливо зазначають, що особливістю сучасного періоду розвитку підприємств харчової й переробної промисловості є посилення інноваційної активності, причому великих підприємств, які мають значні фінансові можливості для здійснення досліджень і запровадження науково-технічних розробок у виробництво. Водночас відбувається скорочення фінансування інноваційної діяльності наукових установ та підприємств для реалізації проектів, спрямованих на модернізацію основних засобів, придбання нових технологій і ноу-хау в підприємствах харчової промисловості.

У *першому розділі* дослідження розглядаються загальні тенденції розвитку харчової промисловості, причини структурної розбалансованості галузі, існування основних диспропорцій її розвитку, викликані

технологічно недосконалою структурою виробничої бази, її низьким технічним рівнем, невідповідністю сучасним вимогам науково-технічного прогресу, що спричиняють невиправдано високі втрати сировини, готової продукції. Це є причиною збільшення розриву між наявністю ресурсів і споживчим попитом на вітчизняні продовольчі товари. Тенденції змін, які відбулись у структурі внутрішнього попиту на продовольчі товари, показують, що найсуттєвішими є передумови для стратегічних інвестицій у ті підгалузі харчової промисловості, які не тільки формують стійкий експортний потенціал країни, але й чию продукцію неможливо виробити у підсобних господарствах. Саме такий підхід зумовлює необхідність регулювання процесів відтворення основних засобів у підгалузях харчової промисловості та виявлення резервів поліпшення якості їхнього відтворення. Останнє є стратегічним для харчової промисловості, оскільки незадовільний стан основних засобів є істотним фактором, який лімітує виробничі можливості галузі (рівень їх спрацювання на нинішній час сягає 45-50%). Продуктивність праці в галузі у 4-5 разів нижча, ніж у розвинутих країнах, рівень механізації становить близько 50-60%. Половину технологічного устаткування, встановленого в переробній сфері, потрібно замінити і близько чверті – модернізувати. Світовим стандартам відповідає лише 1/6 активної частини основних виробничих фондів.

Головним резервом наповнення внутрішнього ринку продуктами й розширення їхнього експорту є поліпшення використання наявних ресурсів господарств і біокліматичного потенціалу України завдяки впровадженню інтенсивних ресурсозберігаючих технологій, поглибленню спеціалізації виробництва, удосконаленню розміщення сільськогосподарських культур, поліпшенню структури посівних площ, розширенню переробки та зберігання продукції.

Об'єктом аналізу *другого розділу* постає інноваційний розвиток харчової промисловості, який є невід'ємною складовою підвищення ефективності промислового виробництва в Україні. Інноваційна діяльність у галузі здійснюється в різних формах. Це,

насамперед, виробництво нових видів харчової продукції, або продукції з якісно новими не тільки смаковими, але й оздоровчими властивостями; створення нових засобів виробництва, машин, приладів для механізації і автоматизації виробничих процесів; введення нових організаційних та інституційних форм виробничої діяльності; застосування раціональної системи управління інноваційною діяльністю підприємств харчової промисловості. Однією з ефективних форм розвитку науково-технічного прогресу у сфері харчового виробництва є застосування системи державних, галузевих і регіональних програм, які передбачають здійснення науково-дослідних розробок, створення інноваційної продукції, організацію інноваційної діяльності та впровадження науково-технічних досягнень у виробництво. У цьому сенсі Законом України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” передбачено формування й затвердження пріоритетних напрямів інноваційної діяльності щодо освоєння випуску нових наукомістких товарів і послуг із високою конкурентоспроможністю на внутрішньому або зовнішньому ринках для забезпечення економічного зростання підприємств, галузей; соціально-економічного зростання держави на основі науково-аналітичних та прогнозних досліджень; врахування тенденцій світового соціально-економічного розвитку, можливостей і стану інноваційного потенціалу країни.

На сучасному етапі, в умовах напруженої конкуренції на внутрішньому й зовнішньому ринках продовольчих товарів, пов'язаної з прискоренням ходу інфляційних процесів, постійним зростанням вартості енергоносіїв, дефіцитом кваліфікованої робочої сили, – саме інновації стають головним і необхідним чинником забезпечення конкурентних переваг для харчових підприємств та галузі в цілому. Без розвиненого власного інноваційного потенціалу вітчизняні виробники неспроможні задовольнити сучасні вимоги ринку і конкурувати з більш інноваційно озброєними конкурентами. Постійне удосконалення устаткування й технологій та впровадження інновацій є нині вкрай необхідною умовою становлення високоефекти-

вної, конкурентоспроможної на внутрішньому і світовому ринках харчової промисловості України. Тому логічним виявляється авторський задум присвятити другий розділ дослідженню розвитку інноваційного потенціалу харчової промисловості, висвітленню проблем розвитку її науково-технічної сфери та необхідності технологічного переоснащення виробничих потужностей галузі, акцентуванню на об'єктивному переході виробництва до інноваційної промисловості.

У *третьому розділі* авторами проаналізовано структуру зайнятості у харчовій промисловості й виявлено ознаки професійно-кваліфікаційної асиметрії у сфері зайнятості та в системі підготовки кадрів, виявлені диспропорції у розподілі робочої сили за видами економічної діяльності харчової промисловості й здійснено оцінку співвідношення її попиту та пропозиції в галузі за професійно-кваліфікаційними складовими, проаналізовано стан системи професійної освіти кадрів для галузей харчової промисловості (визначено ступінь доступності професійної й спеціальної освіти для робочої сили, розглянуто механізми взаємодії системи професійної освіти з роботодавцями, визначено орієнтири професійно-технічної освіти, наведено пропозиції щодо регулювання мобільності кадрів і контролю якості професійного навчання робочої сили). Авторами доведено, що головна мета всіх об'єктів освітньої політики й освітнього процесу полягає у необхідності врахування сучасних соціально-економічних реалій ринку праці та трансформування їх у конкретні освітні програми професійної підготовки фахівців. У розділі також окреслено напрями удосконалення системи професійного навчання й спеціальної кадрової перепідготовки на основі складання прогнозу попиту робочої сили у харчовій промисловості та розбудови системи безперервної освіти й підготовки кадрів, сформульовано основні принципи формування інфраструктурних об'єктів системи професійної освіти в харчовій промисловості на найближчу перспективу, визначено індикатори якості професійної освіти. Розв'язання поставлених завдань, на думку авторів дослідження, зорієнтоване на задоволення професійно-освітніх

потреб спеціалістів харчової промисловості, особливо за профільними галузевими спеціальностями.

На підставі представлених у виданні науково-аналітичних матеріалів можна зробити висновки і пропозиції, які дають змогу не тільки визначити основні проблеми ефективного функціонування харчової промисловості, але й знайти конкретні відповіді на поставлені запитання щодо розвитку її інноваційного потенціалу та розв'язання проблем зайнятості в галузі та осмислення стану системи підготовки кадрів у харчовій промисловості.

Рецензоване наукове видання, на наш погляд, є своєчасним і поглибленим науковим дослідженням стану та виявлення проблем розвитку харчової промисловості, для розв'язання яких необхідними умовами є усвідомлення важливості інноваційної

складової її виробничого потенціалу й обов'язкової трансформації сфери кадрового забезпечення промисловості, пріоритетності проблеми насиченості галузі висококваліфікованими кадрами, що сприятиме забезпеченню стабільного функціонування харчопромислових підприємств і ведення ними ефективної діяльності.

У цілому слід позитивно оцінити дослідження авторів рецензованого наукового видання, що виконане на високому науковому рівні та є певним внеском у теорію і практику економічної науки. Рецензована монографія має наукову й практичну цінність, вона буде корисною для вчених, фахівців державних і регіональних органів управління, економістів, що працюють у сфері агропромислового комплексу, професорсько-викладацького персоналу профільних вищих навчальних закладів.

Л.О. МАРМУЛЬ, доктор економічних наук, професор

*

Новое издание по проблемам использования природного потенциала

В процессе трансформации глобальной экономической системы одним из приоритетных направлений управления административными системами всех уровней становится решением проблемы ресурсного обеспечения, обусловленной ограничениями в их количестве с позиций вовлечения в производственный процесс. Экономические преобразования в мировой экономической системе требуют от участников общественных отношений возможности обеспечивать стремительно возрастающие потребности товаропроизводителей и других пользователей природных ресурсов, что будет способствовать повышению темпов экономического роста производства, а также гармонизации отношений человека и природы.

Все эти вопросы всесторонне исследованы в рецензируемой монографии «Институционализация рынка природных ресурсов», которая посвящена решению проблем использования природного потенциала и эконо-

мическим отношениям реализации права собственности на природные ресурсы как объекта инвестирования¹.

Структура монографии соответствует классической схеме методики научного исследования. Работа состоит из предисловия, семи разделов, выводов и списка использованных источников, в ней проанализированы подходы к определению теоретической сущности природных ресурсов и их роли в экономических отношениях общественного сектора экономики Беларуси. Большое значение в издании уделено месту природных ресурсов в общественном производстве, а также методике и механизму оценивания эффективности их использования для хозяйственных нужд. Автор подчеркивает, что механизм управления рациональным приро-

---

¹ Давыденко Л.Н. Институционализация рынка природных ресурсов / Л.Н. Давыденко. – Минск : ИВЦ Минфина, 2014. – 256 с.